

Vad Napoléon I dog av

Napoléon blev förgiftad till döds. Det finns fyra bevis för det. Det första är hans symptom, under dom fem år han var sjuk. Den minst avbrutna beskrivningen, kommer från Louis Joseph Marchand. Som den ledande av dom tre kammar-tjänarna, träffade han Napoléon nästan varje dag. I sin dagbok skrev Louis ner, vad han var med om på Saint Helena. Det var bland annat hur exkejsaren mådde, och vilka symptom han hade. Hans observationer bekräftas av vittnesmålet, från Napoléons gode vän Henri Gratien Bertrand. Henri hade en formell befattning, men inga riktiga arbetsuppgifter. Man kan gott säga att han fick betalt, för att hålla Napoléon sällskap. Vi har också vittnesmål från en annan vän, som hette Gaspard Gourgaud. Till skillnad från Henri var han anställd, för att assistera Napoléon. Gaspard blev själv sjuk, vid flera tillfällen. Till slut bestämde han sej, för att flytta av hälsoskäl. Gaspard var därför inte med Napoléon, ända tills han dog. Det var däremot Louis och Henri. Till det kommer sjukjournaler från dom fyra läkare, som undersökte Napoléon: Barry Edward O'Meara, John Stokoe, Francesco Antommarchi och Archibald Arnott. Den dom beskriver är **inte** en cancerpatient. I stället beskriver dom en person, som upprepade gånger förgiftats av vissa ämnen.

Det andra beviset är dom inre organens tillstånd vid obduktionen. Francesco var den mest kvalificerade person som var med. Han hittade ingen tumör, än mindre dom metateser som skulle ha krävts för att döda honom. Påståendet att han skulle ha gjort det, bygger på en felöversättning. Tvärtom stämmer hans beskrivning av dom inre organen exakt, med den förgiftning som ska förklaras senare. Fast det visste inte Francesco: han trodde att Napoléon dött av hepatit. Den nödvändiga kunskapen, fanns helt enkelt inte än.

Det tredje beviset är det faktum, att den döde Napoléon inte ruttnade normalt. Trots att han inte mumifierats avsiktligt, hade kroppen knappt ruttnat alls på 19 år! Det har påpekats att kadaver kan bevaras, under vissa miljöförhållanden. Men dom förhållandena innebär ständig köld, alternativt ett mycket torrt klimat. Ingen av förhållandena rådde på den plats, där Napoléon begravdes. Kroppen var aldrig i kontakt med jorden, så kemisk interaktion med den är utesluten. Den innersta kistan var lufttät och av metall. Om den hade hettats upp över ett bål, hade det stoppat förruttnelsen. (Konservburken var uppfunnen, så man visste att det fungerade, men inte hur.) Fast det skulle inte ha kunnat hända, utan att folk märkte det. Dessutom skulle den döde ha luktat som bakat kött, när kistan öppnades.

Det fjärde beviset är dom kemiska analyser, som gjorts av hårprover från Napoléon. Minst 16 sådana mätningar har gjorts, sedan 1960. Man har bara testat prover, vars äkthet intygats av dom personer, som ursprungligen fick dom av honom. (Det räcker alltså inte med hörsägen.) En av dom skrev till och med att han själv tagit håret, från den döde Napoléons kropp! Alla dom testade hårproverna har samma färg och form. Det gör det rimligt att dom kommer från samma person. Hårprover som tagits vid olika tillfällen, har olika arsenikinnehåll. Men det är alltid betydligt

högre, än vad som är normalt. Det har föreslagits att arseniken är en förorening, till följd av att håret behandlats med arsenikpreparat. Det är omöjligt eftersom innehållet är precis lika stort, i mitten av hårstråna. Dessutom innehöll hårstrån som tagits efter hans död, även två andra gifter. Dom sista 16 millimetrarna innehöll antimon, och den sista millimetern även kvicksilver. Mätningarna har gjorts av flera forskare, vid olika laboratorier. Flera olika metoder har använts. Notera att hårstrån inte suger upp saker snabbare än dom växer. Det ger å andra sidan möjlighet att räkna ut, exakt när förgiftningen skedde.

Fyra av mätningarna avviker från mönstret. Alla dom fyra avvikande resultaten, har gjorts av samma forskarlag. Trots att hårproverna tagits vid olika tillfällen, visade dom samma arsenikinnehåll. Det var i sin tur två och en halv gånger så stort, som det högsta av dom andra mätningarna. En möjlig förklaring är, att man bara mätt hårens utsida. Resultaten skulle då bero på en förorening, som man inte tänkt på att ta bort; något alla andra tycks ha tänkt på. Folk som hävdar att dom mätningarna är pålitliga, påstår också att det var normalt på den tiden. Det är visserligen möjligt, att vänja kroppen vid arsenik. Men att det skulle gälla en hel befolkning på 26 miljoner människor, faller på sin egen orimlighet. Vissa hävdar att folk brukade använda arsenik, för att tvätta vintunnor och vinflaskor. Varför skulle dom ha använt ett välkänt gift till det? Dessutom var Napoléon måttlighetsdrickare. Det fanns alltså många människor, som drack mera vin än han. Andra påstår att Napoléon skulle ha fallit offer, för sitt eget arsenikmissbruk. Arsenik kan verkligen missbrukas. Fast inga samtida vittnesmål tyder på, att han skulle ha haft ett sådant missbruk. Det enda han var beroende av var snus. Å andra sidan var det den enda ohälsosamma vana, som man vet att han hade.

Att Napoléon dött av cancer, föreslogs först av Charles Tristan de Montholon. Det har visat sej att han ofta ljög. På Saint Helena ljög han så mycket, att han fick öknamnet *il bugiardo* (lögnaren på italienska). Flera gånger påstod han saker, som går emot modern medicinsk kunskap. Ibland sa han till och med emot sej själv! Det har hävdats att metateser från Napoléon, finns bevarade på Royal College of Surgeons' museum. På burken med alkohol finns en etikett, där det står att dom är en gåva från Barry. Tyvärr är vävnaderna i burken lymfknutar, inte dottertumörer. Det finns inte ens någon vettig anledning att tro, att dom kommer från Napoléon. Barry var inte med vid obduktionen, eftersom han lämnat ön tre år tidigare. Hade han någonsin opererat Napoléon, skulle man ha vetat det. Att Napoléons byxor minskade stadigt i storlek, har tagits som bevis för att han dött av cancer. På det svarade toxikologen Pascal Kintz, som gjort några av dom kemiska analyserna:

”Det är inte storleken på byxorna som avgör om någon lider av cancer.”*

Napoléon förlorade faktiskt mycket i vikt innan han dog. Men det berodde på svår brist på aptit, inte på cancer. Under dom sista sex veckorna, spelade svåra kräkningar även roll. Notera att magcancer inte är ärftlig. Den bara antogs vara ärftlig

* Översatt från franska av Peter Olausson.

av folk, som hade förvetenskapliga tankar om ärftlighet. Många andra sjukdomar har föreslagits, som orsak till Napoléons död. Oftast bygger dom på vissa symptom, inte alla eller ens dom flesta! En del bygger till och med på symptom, som Charles har hittat på!

Höga arsenikhalter har också hittats i hår, som tagits från Napoléon före 1816. Vissa hävdar att det måste betyda, att han inte förgiftats till döds. Dom har inte förstått, att det handlade om subakut arsenikförgiftning. ”Subakut” betyder potentiellt dödlig, men inte nödvändigtvis. Den förgiftade kan alltså överleva, och återhämta sej så småningom. Det var vad som hände Napoléon 1805, 1812, 1813, 1814 och 1815. När han kom till Saint Helena, hade han helt återhämtat sej från den sista av dom. Folk som återhämtar sej från subakut förgiftning, visar symptom på kronisk arsenikförgiftning. Personer som missat dom subakuta anfallen, har föreslagit alternativa arsenikkällor. Bland annat har man misstänkt dom tapeter, som fanns i Napoléons sovrum och vardagsrum. Tapeterna var färgade med koppararsenit. Väggarna var så fuktiga att dom möglade, och avgav arsenikångor. Problemet är att dom misstänkta tapeterna sattes upp, tre år **efter** att Napoléon blev sjuk. Dessutom talar statistiken mot en källa i miljön. Allt som allt förgiftades tolv personer: sex vuxna män, fyra vuxna kvinnor, en tonårskille och en liten tjej. Miljöförgiftning drabbar i första hand barn. Det fanns minst tre barn till i samma hus, men dom blev inte sjuka. Å andra sidan bodde två av dom drabbade kvinnorna, inte ens på samma adress! Förutom Napoléon dog tre personer. Det var hans bästa vän Franceschi Cipriani, en av kvinnorna, och den lilla tjejen. Fast i Napoléons fall var arsenik inte det slutgiltiga giftet, som vi ska se.

När Napoléon överlämnade sej till britterna, följde några vänner och tjänare frivilligt med. Dessutom dök en gammal ovän oväntat upp. Det var Charles som erbjöd sej, att följa med vart som helst. Vi vet inte varför Napoléon accepterade honom. Det kan ha varit för att han var så ivrig att följa med. Det kan också ha varit utsikten att ha sex, med hans ganska lösaktiga fru Albine Hélène. Jodå, han hade sex med henne! I juni 1816 fick hon en dotter, som döptes till Hélène de Montholon. Man vet fortfarande inte vem hennes pappa var.

Napoléons anställda och vänner, behandlade honom som en regerande monark så länge han levde. Britter som träffade honom personligen, tilltalade honom som en utländsk monark, om han inte hade sagt att dom inte behövde. Officiellt kallades han general Bonaparte, i början till och med generallöjtnant Bonaparte! Till en början hölls sällskapet ombord på ett fartyg, som låg för ankar utanför Englands kust. Av säkerhetsskäl fick Napoléon inte gå i land. Under tiden diskuterade den brittiska regeringen, vad man skulle göra med honom. General Arthur Wellesley (mera känd som hertigen av Wellington) rekommenderade Saint Helena. Det var lättbevakat, och hade ett behagligt klimat. Arthur hade själv besökt ön, när han var på väg hem från Indien. Så blev det förstås också. Sällskapet fördes över till ett annat skepp, med destination Saint Helena. 69 dagar senare var dom framme. Det var i oktober 1815. Britterna försökte göra det så bekvämt, för Napoléon som

möjligt. Så länge det inte hindrade dom från att vakta honom, förstås. Dom ansträngde sej för att skydda honom, minst lika mycket som att hindra flyktförsök. Ön gjordes lätt rymningssäker. Kusterna består av höga, branta klippor. Brittiska staten höll koll på alla, som gick i land eller lämnade hamnen. Det var bara ett ställe till, där det ansågs möjligt att komma ner till stranden. Varje fartyg som närmade sej platsen, skulle stoppas av den brittiska flottan.

Även ekonomiskt försökte britterna se till, att Napoléon skulle klara sej. Han fick underhåll av brittiska staten, motsvarande guvernörens lön. Hans kostnader översteg den summan, med ungefär två tredjedelar. Det var nu inget större problem. Napoléon hade haft stora summor med sej, när han hade överlämnat sej till britterna. Det visste britterna om. Dom hade räknat alla hans ägodelar, när han lämnade Frankrike. Napoléon var tvungen att hålla i pengarna, men levde fortfarande ett bekvämt liv. Vid sin död ägde han tillräckligt med pengar, för att Charles skulle kunna ärva en förmögenhet. Fast det var Charles som övertalat honom, att testamentera en förmögenhet till honom.

Napoléon skulle få bo i en herrgård, som gick under namnet Longwood House. Men den måste renoveras och byggas ut först. Det tog ungefär två månader. Under tiden bodde Napoléon i en paviljong, som låg i trädgården till en rik familjs hus. Där bodde han med fem manliga följeslagare. Han gillade att rida och arbeta i Longwood House' trädgård. När hans ben blev för svaga för att tillåta ritt, brukade han i stället ta turer i sin vagn. Inomhus kunde han läsa, diktera, spela biljard, schack och kortspel med Henri. Napoléon föredrog utomhusaktiviteter. Hade han bestämt sej för att stanna inne, blev han lätt uttråkad.

Under februari till april 1816, kände sej Napoléon dålig, under ett par dagar i mitten av varje månad. Vid månadsskiftet april-maj blev han sjuk igen. Han hade drabbats av subakut arsenikförgiftning. Innan han hade hämtat sej helt, drabbades han ännu en gång. Så fortsatte det år efter år. Ingen samtida läkare kunde säga, vad Napoléon led av. Därför kunde dom upprepade subakuta förgiftningarna, pågå i årtal. Det dröjde ända till 1950-talet, innan någon kom på vad Napoléon lidit av. Det blev möjligt genom publiceringen, av Louis' dagböcker.

Fram till juli 1818, blev Napoléon stegvis allt sämre. Barry var då hans läkare. Sedan tvingades Barry lämna ön, av guvernören Huston Lowe. John träffade den sjuke en kort tid, i januari 1819. Han kunde konstatera, att Napoléon nu inte var fullt så sjuk. Någon gång under 1819, var det i stället Charles som blev sjuk. Fast av allt att döma var det en annan sjukdom, än vad Napoléon led av. I september 1819, kom Francesco till Saint Helena. När dom först träffades kunde han säga, att Napoléon inte var allvarligt sjuk. Napoléon var som minst sjuk, under sydvintern 1820. Ändå var han aldrig symptomfri. Sedan blev han i stort sett bara sämre. Under hela den tiden, var Francesco kvar på ön. Dom sista fem veckorna, assisterades han av Archibald. Han var inte lika skicklig läkare, som Francesco var. Men till skillnad från Francesco, använde han febertermometer. Han kunde därmed vittna om, att Napoléon inte hade feber, trots att han kände sej febrig.

Strax över sex veckor innan Napoléon dog, byttes arseniken delvis ut mot antimon. Två dagar senare erbjöd sej Charles, att sköta om honom på nätterna. Det var normalt Jean Abram Noverraz' jobb. Men han hade plötsligt blivit sjuk. Antimonet resulterade i våldsamma kräkningar. Till slut var hans magsäck så utarbetad, att han slutade kräkas. Francesco och Archibald började oro sej för, om han skulle överleva. Charles påstod felaktigt, att kalomel en gång räddat Napoléons liv. Archibald gick med på att ge det en chans, men inte Francesco. Två andra läkare tillkallades, så man kunde diskutera saken. Alla utom Francesco lät sej övertalas. Napoléon gavs en enorm dos kalomel. Tidigare samma dag hade han lurats att svälja en dryck, som var kryddad med bittermandel. Cyankalium från bittermandeln reagerade med magsyran, och med kvicksilversaltet kalomel. Resultatet var andra kvicksilversalter, cyankvicksilver och fritt kvicksilver. Till följd av förgiftningen låg Napoléon nu hjälplös i sin säng. Inom ett och ett halvt dygn efter att han svalt medicinen, hade han förlorat medvetandet. Efter lite mer än två dygn var han död. Det var på kvällen den 5:e maj 1821. Någon kan då ha misstänkt, att han förgiftats till döds. Fast i så fall har det inte skrivits ner.

Dagen därpå obducerades den döde. Francesco hade sällskap av sju brittiska läkare, men det var han som höll i skalpellen. Efter obduktionen rakades hår och skäggstubb av. Främre halvan av huvudet göts av, tillsammans med delar av halsen och lite av bröstet. Den döde tvättades och kläddes på. Till slut lades kroppen i en kista av tenn. Tennkistan löddes igen, och placerades i en av trä. Den placerades i sin tur i en av bly, som också löddes igen. Blykistan placerades i en till av trä. Napoléon begravdes där på Saint Helena, på en plats som kallas Sane Valley. Där hade briterna byggt ett gravvalv av sten. Däremot var det hans följeslagare, som organiserade begravningen. När Napoléon var död och begravnen, kunde följeslagarna återvända till Europa.

1840 bestämde kung Louis Philippe, att Napoléons kista skulle hämtas till Frankrike. Ett franskt fartyg sändes till Saint Helena. Flera personer som känt Napoléon, var med när graven öppnades. När den innersta kistan skars upp, fick dom sitt livs överraskning. Den döde var nästan intakt! Alla som kom ihåg hur Napoléon hade sett ut, kände igen den döde. Kroppens höga arsenikinnehåll, kombinerat med dom två lufttäta kistorna, hade stoppat nästan all nedbrytning. Dom tre innersta kistorna behölls. Dom placerades i ytterligare en av bly, sedan i två till av trä. (Alla träkistor var av olika träslag.) Till sist lades den i en sarkofag av röd porfyr, i Invaliddomen i Paris. Där ligger han begravd än idag.

Det fanns två personer, som skulle kunna ha förgiftat Napoléon. Den ene var Charles, som hade hand om vinkällaren. Den andre var kammartjänaren Étienne Saint-Dennis. Han gick under smeknamnet Ali. Ingen av dom två, hade något bra alibi. Det finns inget riktigt bevis mot någon av dom, men indicierna mot Charles är betydligt fler. Flera gånger sa han till folk, att ett nytt anfall var att vänta. Han hade då vanligtvis rätt. Dessutom visste han flera månader i förväg, vilka symptom Napoléon skulle få. Han skrev det i brev till sin fru, som han skickade efter att hon

lämnat ön. I nutidsform beskrev han saker, som ännu inte inträffat! 25 år senare skrev han en bok, om sina upplevelser på Saint Helena. Hans beskrivning skiljer sej radikalt, från dom andra personernas. Vissa stycken är så tillgjorda, att dom bara ökar misstankarna om honom. Inget tyder på att Ali vetat i förväg, vad som skulle hända Napoléon. Han kom inte heller, med några uppenbart orimliga påståenden. Något Charles gjorde flera gånger i sin bok. Ali är även mindre trolig av ett annat skäl. Tänk dej att någon giftmördat en annan man, för 19 år sedan. Han får en inbjudan att vara med, när offrets grav öppnas. Offret kommer att visas upp, för honom och flera andra. Skulle han då tacka ja? Ali var med på Saint Helena, när Napoléons grav öppnades. Charles var den ende inbjudne som inte var med, trots att han skulle ha kunnat.

Många andra har blivit misstänkta, för att ha förgiftat Napoléon. Här är en lista på dom:

- Hudson var guvernör på Saint Helena, under hela den tid Napoléon var sjuk. Men han hade inget att göra med, vad Napoléon åt och drack. Han har orättvist beskyllts för något, som han varken kunde ha gjort eller förhindrat.
- Liknande argument kan användas, om dom brittiska vaktposterna. Dom hanterade aldrig den mat och dryck, som var speciellt avsedd för Napoléon. Deras jobb var i stället, att hålla honom under uppsikt. Om någon hotade honom med våld, skulle dom även skydda honom. Napoléons egen mat och dryck, hanterades av sex följeslagare. Det var Charles, Henri, Louis, Ali, Abram och Jean Baptiste Pierron.
- Henri och hans familj var dom enda följeslagare, som inte bodde i Longwood House. (Dom bodde i en villa i närheten.) Det var bara dom sista sex veckorna, som han överhuvudtaget hanterade Napoléons mat och dryck. Han hjälpte då till att sköta om Napoléon, som blivit så svag att han behövde hjälp dygnet runt. Det var alltid på dagtid, förutom den näst sista natten. Dittills var Napoléon sämst på nätterna, när Charles skötte om honom.
- Louis verkar ha varit den person, som mest skötte om Napoléon. Problemet med honom är, att han var en av dom sex vuxna män, som drabbades av subakut arsenikförgiftning. En lönnmördare som förgiftar sej själv är för klantig för att undgå upptäckt!
- Abram har ett utmärkt alibi. På dagen sex veckor innan Napoléon dog, drabbades han av subakut arsenikförgiftning. Han tillfrisknade nätt och jämt i tid, för att ta farväl av sin döende härskare. Vid det laget låg Napoléon redan medvetslös.
- Jean var Longwood House' kock. Han visste inte vilken portion, som skulle serveras till vem. Följaktligen kunde han inte förgifta Napoléon, utan att förgifta alla som åt med honom. Folk som åt med Napoléon blev sällan sjuka. Däremot hade alla sin egen vinflaska, vilket gör den som skötte vinkällaren mer misstänkt. Visst, Jean serverade efterrätterna. Men flera gånger blev Napoléon sämre, utan att ha ätit någon efterrätt.
- Dom fyra läkare som nämns i första stycket, har anklagats för att vålla Napoléons död. Problemet är att Napoléon var sjuk, även när ingen av dom var där. Dess-

utom var han skeptisk till läkare. Det var lätt att räkna dom gånger, som han överhuvudtaget svalde någon medicin.

Napoléon må ha kallat Charles, för ”den trognaste av dom trogna”. Fast han blev bara lurad av en ovanligt inställsam hycklare. Det var så Charles fick Napoléons förtroende: genom sin ständiga inställsamhet. Dessutom levde Napoléon i illusionen, att lojalitet kunde köpas. Det är svårt att tro att Charles kunde ha skött om Napoléon, hjälpt honom med saker han faktiskt behövde hjälp med, utan att känna någons sorts sympati. Han kan ha tänkt något i stil med: ”Jag måste döda honom, men jag kan inte låta honom lida mer än nödvändigt.”

Det är fullt möjligt att Charles agerade på egen hand. I så fall bar han hela ansvaret för Napoléons död. Det finns inga bevis för någon konspiration. Om Napoléon föll offer för en sådan, fanns det två möjliga uppdragsgivare. Den ene var Charles nära vän och Frankrikes kronprins, Charles Philippe de Capet. Kronprinsen var en välkänd intrigmakare, som förespråkade politiska mord. Den andre var Charles adoptivpappa Charles Louis de Sémonville. Man vet att Charles besökte honom, kort innan han anslöt sej till Napoléon. Var det frågan om en konspiration, var det sannlikt bara två personer, som visste vad som verkligen pågick. Det skulle i så fall ha varit lönnmördaren själv, och hans uppdragsgivare. Fanns det en uppdragsgivare, skulle Charles inte ha haft något val. Hade han vägrat skulle han ha dödats, för att inte kunna avslöja något. Någon annan hade följt med Napoléon, med hemligt uppdrag att förgifta honom.

Lena Synnerholm

2014-12-18

Källor:

S. Forshufvud & B. Weider, Assassination at St. Helena, 1978, Mitchell Press Limited, Vancouver.

U. Johansson & M. Neppenström, Förbluffande Fakta, 1991, Reader's Digest AB, Stockholm.

C. Lestienne & D. Péricard-Méa, Nya Fakta om Världens Mysterier, 1997, Reader's Digest AB, Stockholm.

Illustrerad Vetenskap, nummer 12/2002, Bonnier Alandia AB.

Illustrerad Vetenskap, nummer 11/2006, Bonnier Alandia AB.

Internationella Napoleonsällskapet:

<http://www.napoleonicsociety.com>

Engelskspråkiga Wikipedia:

http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Helena